DE GAULLES REPUBLIK

I

– Træk af den indre politiske udvikling i den femte republik –

JACQUES BERG

Den femte republik i Frankrig er nu godt syv år gammel. At kalde den de Gaulles republik er ganske naturligt. Han gav forfatningen – i ordets egentligste forstand – og han har brugt den og ændret den, som han ville. Han har været den politiske beslutningstager, han samler hele den politiske magt i sin person. I udlandet spørger man ikke: hvad siger den franske regering – men: hvad siger de Gaulle.

Netop i udenrigspolitikken gør magtens personliggørelse sig stærkt gældende; relationerne til andre lande, og i særlig grad dem, der vedrører Frankrigs kontakt med de tidligere franske kolonier og forsvarspolitikken, er blevet generalens forbeholdte domæne.

Der er intet besynderligt i, at omverdenen hæfter sig mest ved den del af Frankrigs politik, der vender udad. Europapolitikken og særlig holdningen til Tysklandsproblemet, forsøget på at blive fløjmand for en tredje magt mellem øst og vest, skabelsen af et fransk (europæisk) atomart forsvar og den dertil hørende strategi m. m. analyseres og debatteres af politikere og politisk sagkyndige verden over, og da netop som »de Gaulles politik«.

Retter vi blikket indad i Frankrig, møder vi grundlaget for »de Gaulles politik«. Det moderne franske samfunds økonomiske udvikling, de menneskelige og materielle ressourcer, den tekniske kunnen og uddannelsessystemet, den kulturelle aktivitet – alt dette udgør den ene side af, hvad vi kan kalde de franske tilstande. Den anden side er administrationen og ledelsen af dette samfund, magtens fordeling og funktion – *det politiske system,* og det er udelukkende denne side, der behandles i denne artikel.

Hvilke følger for det politiske system og for det politiske livs udfoldelse har den femte republiks oprettelse i 1958 haft? Hvordan har partierne og i videre forstand de politiske kræfter udviklet sig under et præsidentstyre som det nuværende franske? Hvilke problemer knytter der sig i det hele taget til begrebet præsidentstyre? Hvordan reagerer vælgerne?

Denne artikels første del er en kommenteret oversigt over de vigtigste begivenheder i fransk indenrigspolitik fra 1958 til i dag, derefter vil enkelte hovedproblemer blive trukket frem.

De syv år

Medens den fjerde republik i sin forfatningsmæssige udformning såvel som i politisk praksis på godt og ondt mindede meget om den ærværdige tredje, satte den femte republik sig bevidst som mål at lægge den størst mulige afstand mellem sig og sin forgænger. Dette har sin forklaring i *situationen* omkring forfatningens tilblivelse og i *personen* bag den nye republik.

OMKRING REPUBLIKKENS FØDSEL

General de Gaulle kom legalt til magten, men i en situation, der var opstået som følge af en alt andet end legal handling, nemlig hærens – eller rettere visse officerers – opstand i Algier by den *13. maj 1958*. Begivenheden afdækkede brutalt, hvor skrøbeligt den franske regerings magtgrundlag var, ikke blot i de nordafrikanske departementer, men også i selve Frankrig.

Den fjerde republiks sidste beslutning blev at overdrage magten til Charles de Gaulle. Forud for denne beslutning i parlamentet og magtskiftet den *1. juni 1958*, i form af de Gaulles udnævnelse til regeringsleder med særlige beføjelser, gik en aftale mellem de gamle og den nye magthaver. Til gengæld for de vidtgående magtbeføjelser til ham personlig lovede de Gaulle blandt andet at respektere visse demokratiske principper i den forfatning, han ville lade udarbejde og sætte til folkeafstemning inden et halvt år: den almindelige valgret, regeringens ansvarlighed overfor parlamentet, bevarelsen af to forskellige poster som regeringsleder og som republikkens præsident, adskillelsen af den udøvende og den lovgivende myndighed.

Løfterne blev for så vidt overholdt i den femte republiks forfatning, der officielt trådte i kraft den *4. oktober 1958* efter at den ved en folkeafstemning den 28. september, der tillige formede sig som en massiv tillidserklæring til de Gaulle, var blevet godkendt af et flertal på tæt ved $^4/_5$ af de vælgere, der afgav deres stemme.

Men var de nævnte demokratiske principper og forfatningsmæssige elementer end bevaret i de Gaulles forfatning – et parlament af to kamre, en premierminister og en parlamentarisk ansvarlig regering, en præsident, uafhængige domstole osv., så var den indbyrdes magtfordeling til gengæld undergået visse ændringer.

Frankrig befandt sig i en alvorlig national krise. Forfatningen blev fra

TAVLE 1

Folkeafstemningen 28. september 1958.

		% af stemmeberettigede	% af afgivne stemmer
Stemmeberettigede	26.603.464	100	
Afgivne stemmer	22.596.850		
Stemmer ikke	4.006.614	15,06	
Blanke, ugyldige	303.559	1,1	
Ja	17.668.790	66,4	79,2
Nej	4.624.511	17,3	20,7

(Goguel & Grosser. La Politique en France. 1964).

første færd betragtet som et *instrument,* de Gaulle kunne anvende i det ulykkelige algierske spørgsmål. Sådan fik *situationen* sin andel i den nye forfatnings form og indhold.

Men *personen* betød lige så meget. De Gaulle havde i årene 1945–46 og senere fra 1947 til 1953 tydeligt tilkendegivet sin opfattelse af Frankrigs forfatningsmæssige behov. Hans tale i *Bayeux den 16. juni 1946* midt under forfatningskampen forud for den fjerde republiks oprettelse, rummede hans helhedsopfattelse af det nødvendige styres karakter. Ordlyden i afsnittet om præsidentens opgaver og beføjelser går igen i 1958-forfatningens artikel 5 (nøgleordene er »arbitrage«, »continuité de l'État« og »garant«). Bayeuxtalen blev suppleret senere på året 1946 og kom som sådan til at udgøre indholdet af de krav om en forfatningsrevision, der fra 1947 blev fremført af den fjerde republiks gaullistparti, RPF (Rassemblement du peuple français).

Den forfatning, som alle de politiske partier med undtagelse af PCF (Parti communiste français) gav deres støtte, og som fik den store tilslutning ved folkeafstemningen i september 1958, var en virkeliggørelse af allerede forlængst fremsatte tanker. De Gaulles syn på magten, direkte udsprunget af hans erfaringer fra den tredje republiks kollaps i juni 1940, fra tiden som de frie franske styrkers chef under den anden verdenskrig og som leder af befrielsesregeringen fra 1944 til januar 1946, blev, omsat i konkrete paragraffer, til den femte republiks forfatning.

Men der var en indbygget spænding i denne sammensætning af drivkræfterne bag forfatningen: situation og person – en spænding, der hele tiden lå under den politiske debat i de følgende år.

Netop fordi forfatningen var situationsbestemt, burde så ikke den magtopfattelse og -udøvelse, den var udtryk for, erstattes af mere »normale« tilstande, når situationen – det vil sige krigen i Algier – var ophørt at eksistere? Dette blev et af hovedargumenterne i oppositionen mod de Gaulle fra de partier, der i 1958 støttede ham og i de nærmest følgende år samarbejdede i og med regeringen, men som, om ikke før så i foråret 1962, sadlede

om[1]). De Gaulles funktion som statens leder var i manges øjne situationsbundet, et slags »romersk diktatur« af moralsk tilsnit, fremkaldt af en krise og bestemt til at høre op med denne krise.

På den anden side understregede de Gaulles tilhængere personens betydning for forfatningen og mente, at den udformning, den femte republik havde fået, endelig var, hvad Frankrig længe havde trængt til. Krisen i 1958 var blot en tilspidsning af de problemer, hvis årsag var fundamentale fejl i selve det politiske system forud for 1958. Langtfra at genindføre den tredje eller den fjerde republik ved Algierkrigens afslutning, måtte man tværtimod udbygge den femte republiks organer og styreform og på den måde ikke blot blive i stand til at løse fremtidige kriser, men forebygge dem.

I denne modsætning, der især blev akut i 1962, har politisk set det sidste synspunkt sejret. Ellers ville den femte republik kun have eksisteret i fire år.

EN PARLAMENTARISK-PRÆSIDENTIEL FORFATNING

Det er ikke muligt her at gennemgå 1958-forfatningen i enkeltheder. Præamblen og de 92 artikler prægedes, foruden af de Gaulles syn, i ikke ringe grad af Michel Debré, justitsminister i det første kabinet fra juni 1958 og premierminister fra den femte republiks officielle oprettelse i januar 1959. Denne stilling beholdt han indtil april 1962, hvor han blev afløst af Georges Pompidou.

Forfatningen instituerer *en blanding af parlamentarisk* og *præsidentielt styre*. Fra først til sidst er den gennemsyret af mistillid til det traditionelle politiske systems evne til at sikre et stabilt styre i Frankrig og af den deraf følgende nødvendighed af at skabe en forfatningsmekanisme, der gjorde det muligt at regere udfra en reel og varig autoritet.

I den femte republiks forfatning kan man se en illustration af den klassiske franske opfattelse af forfatningers art og opgave; i modsætning til f. eks. England og de skandinaviske lande betragtes forfatningen i Frankrig ikke som det egentlige og eneste fundament, hvorover det politiske system er bygget op, men netop som en *mekanisme*, der i regeringens eller

[1]) Socialisterne (S. F. I. O.), de radikale, folkerepublikanerne (M. R. P.) og de uafhængige (Indépendants) var de vigtigste af de partier, som ikke var gaullistiske, der besluttede at sige ja til forfatningen. Kommunisterne (PC) tog som det eneste parti klart stilling mod de Gaulles forfatning og anbefalede at stemme nej ved folkeafstemningen den 28. september 1958. Blandt modstanderne var desuden et kartel af »mendésister«, mindretalssocialister (PSA) o. a. Partiledelsen i U. D. S. R. (Union démocratique et socialiste de la Résistance) besluttede at sige nej, men flere af partiets kendte navne, deriblandt Pleven og Edouard Bonnefous gik mod partiledelsens beslutning.

magthaverens hænder skal benyttes til at få det politiske system – hvis centrale idé er vælgernes flertal – til at fungere[2]).

Den mildest talt uklare blanding af parlamentarisk og præsidentielt styresæt fremgår stærkest af bestemmelserne om den udøvende magt.

Forfatningen rummer et dobbelthovedet eksekutivorgan. På den ene side har vi *premierministeren,* der i følge *artikel 21* leder den regering (dirige l'action du Gouvernement), som i *artikel 20* udstyres med ret til at afgøre og føre nationens politik (Le Gouvernement détermine et conduit la politique de la Nation).

Men samtidig udstyres republikkens *præsident* i forfatningens afsnit III med magt og ret til at sikre de offentlige myndigheders funktion og statens kontinuitet (artikel 5), til at udnævne premierministeren og regeringens medlemmer (artikel 8) og til at opløse Nationalforsamlingen (artikel 12); han er desuden de væbnede styrkers øverste chef (artikel 15) og kan endelig tiltage sig ekstraordinære fuldmagter i situationer, hvor republikkens institutioner, nationens uafhængighed, territoriets integritet eller udførelsen af internationale forpligtelser trues, og når de forfatningsmæssige, offentlige myndigheders sædvanlige funktion er blevet afbrudt (artikel 16).

I alle disse tilfælde pålægges det ganske vist præsidenten at rådføre sig med regeringen, parlamentets formænd eller forfatningsrådet først, men ingen steder forpligtes han til at følge nogens råd.

Det parlamentarisk-præsidentielle blandingstræk i forfatningen er i praksis blevet omsat til et styre med tyngdepunktet i det præsidentielle.

De Gaulle har – foruden af opløsningsretten og i en enkelt periode af artikel 16 – især benyttet sig af forfatningens bestemmelser om *referendum.* Eller måske det er mere korrekt at sige, at han netop ikke har benyttet sig af disse bestemmelser, i hvert fald ikke i alle tilfældene.

To gange (1958 og 1962) har hans fremgangsmåde i øvrigt været den at tidssammenkæde de to former for vælgertilkendegivelse, folkeafstemningen om et enkelt spørgsmål og valget af deputerede til den lovgivende forsamlings vigtigste kammer, Nationalforsamlingen. Det har været en del af de Gaulles taktik at forsøge at overføre ja-stemmerne fra en folkeafstemning, der i det væsentlige altid er blevet opfattet som en tillidserklæring til ham personligt, til det eller de partier, der ved valget til Nationalforsamlingen gik ind for hans politik – først og fremmest UNR (Union pour la nouvelle république).

[2]) Det var udfra en sådan forfatningsopfattelse naturligt at betragte den femte republiks forfatning som et instrument i de Gaulles hænder til at løse en krise. – I et brev til Guy Mollet 27. december 1958 betegner de Gaulle sin opgave med ordene »remettre la République en place« – hvad der ikke skal oversættes med »sætte republikken på plads«, men med »genindsætte republikken på dens retmæssige plads«.

Parlamentets rolle bestemmes i forfatningens afsnit V. Med stor nøjagtighed opregnes her områderne for dets lovgivende virksomhed (artikel 34), og for at der ikke skal herske nogen tvivl understreges det ydermere, at hvad der falder udenfor disse afgrænsede områder, henhører under administrationen (artikel 37).

Forfatningen er blevet kaldt Frankrigs hidtil ringeste og mest tvetydige lovtekst. Men det er et spørgsmål, om den er ringe, fordi den er tvetydig. Repræsenterer ikke netop tvetydigheden på afgørende steder et højdepunkt af dygtighed i den kunst, vi kan kalde »uklarhedens klarhed«? Ingen kunne i al fald være i tvivl om meningen: at gøre en ende på den tredje og den fjerde republiks »forsamlingsstyre«, hvis forudsætning var de politiske partiers magtmonopol på alle trin fra det lokale til det nationale med de hyppigt skiftende mosaikregeringers svaghed til følge.

De politiske *institutioner* – som f. eks. præsidentens opløsningsret og referendum – fik nu overvægten og udgjorde det egentlige magtgrundlag for en præsident, hvis dobbelte funktion som republikkens politiske leder og statens overhoved skulle sikre politisk og national stabilitet. Præsidenten var så godt som frit stillet til at anvende disse institutioner som han ville. De skulle altid tjene »nationens højeste interesser«, men hvem definerede disse?

I øvrigt kan det bemærkes, at netop forfatningens tvetydighed eller rummelighed danner baggrund for en diskussion, som med jævne mellemrum tages op både af tilhængere og modstandere af det nuværende styre. Især når spørgsmålet om de Gaulles efterfølger er fremme, drøfter man, om 1958-forfatningen er egnet som udgangspunkt for en anden styreform end den, der praktiseres i øjeblikket.

REPUBLIKKENS FØRSTE MÅNEDER

I anden halvdel af 1958 og begyndelsen af 1959 konfirmeredes magtskiftet, og den femte republiks indretning blev foreløbig afsluttet. Den første nationalforsamling valgtes i slutningen af november, og den 21. december blev de Gaulle af 3/4 af det da fungerende valgkollegium på over 80.000 medlemmer valgt til republikkens præsident. Den *8. januar 1959* overtog han dette hverv, men ikke den svage stilling, efter René Coty. Denne dato er republikkens officielle fødselsdag.

Som de sidste udløbere af denne indledende bølge af vælgertilkendegivelser omkring den femte republiks oprettelse fulgte kommunevalgene i marts og senatsvalget i april 1959, der i nogen grad formede sig som en oprejsning for de partier, særlig på venstrefløjen, som ved gaullisternes jordskredsagtige sejre i forbindelse med selve magtskiftet var blevet hårdest ramt.

TAVLE II A

Valg til Nationalforsamlingen 1958.
1. omgang 23. november.

		% af stemmeberettigede	% af afgivne stemmer
Stemmeberettigede	27.736.491	100	
Afgivne stemmer	20.994.797		
Stemmer ikke	6.241.694	22,9	
Blanke, ugyldige	652.889	2,3	
PC	3.907.763	14,3	19,2
Union des Forces démocratiques	261.738	0.9	1,2
S. F. I. O.	3.193.786	11,7	15,7
Radikale	1.503.787	5,5	7,3
M. R. P.	2.273.281	8,3	11,1
Gaullister (UNR m. fl.)	4.165.453	15,2	20,4
Moderate	4.502.449	16,5	22,1
Yderste højre	533.651	1,9	2,6

(PC = Parti communiste. Union des Forces démocratiques = kartel af »mendésister«, uafhængige socialister (mindretal af S. F. I. O., der ved folkeafstemningen gik imod de Gaulles forfatning, optræder til 1960 under betegnelsen PSA = Parti socialiste autonome, derefter i sammenslutning med andre socialistfraktioner som PSU = Parti socialiste unifié). S. F. I. O. = Section française de l'Internationale ouvrière, Frankrigs socialistiske parti. M. R. P. = Mouvement républicain populaire, Frankrigs »kristelige demokrater«. U. N. R. = Union pour la Nouvelle République, den femte republiks gaullistparti, stiftet i oktober 1958 som en sammenslutning af forskellige gaullistiske bevægelser og grupper fra den fjerde republik. Blandt Moderate, forskellige højregrupper, især Indépendants = uafhængige. Mellem yderste højre var poujadister. – (Goguel & Grosser. La Politique en France).

TAVLE II B

Nationalforsamlingens sammensætning efter valget 23. og 30. november 1958.

Den socialistiske gruppe	41	44
beslægtede	3	
Entente démocratique gruppen	33	33
Gruppe af folkerepublikanere (M. R. P.)	50	56
og Centre démocratique	6	
U. N. R. gruppen	202	212
beslægtede	10	
Gruppe af Indépendants og Paysans d'Action sociale	108	118
beslægtede	10	
Gruppen Unité de la République	48	48
Medlemmer uden for grupperne	41	41

(Valgets 2. omgang forstærkede tendenserne fra 1. omgang. U. N. R.s kompakte del af gaullistgruppen var på 189. Indépendants, der ved valget vandt over 1 million stemmer sammenlignet med valget i 1956, kunne danne forsamlingens næststørste gruppe. Kommunisternes tilbagegang betød nedgang i mandater fra 144 i Nationalforsamlingen fra 1956 til 10 i 1958; de kunne ikke udgøre en selvstændig gruppe. Socialisterne, under gruppebetegnelsen Den socialistiske gruppe, fik halveret deres mandattal i forhold til 1956-Nationalforsamlingen. – NB. Reglerne for gruppedannelse i Nationalforsamlingen medfører, at partibetegnelserne som de f. eks. benyttes i valgkampen, ikke opretholdes som gruppebetegnelser i Nationalforsamlingen. – Af den afgående forsamlings 537 medlemmer genvalgtes kun 131).
(Goguel & Grosser. La Politique en France og L'Année politique 1958).

SENATET

Parlamentets andetkammer, Senatet, der i modsætning til Nationalforsamlingen vælges indirekte, afspejler de lokale præferencer ved den overvægt, valgmåden tillægger de små og mellemstore kommuner; de »gamle« partier nød godt heraf, og adskillige af den fjerde republiks mere kendte politikere, der faldt i november 1958, vendte tilbage til det parlamentariske liv som senatsmedlemmer. Resultatet har været, at senatet under Gaston Monnervilles uafbrudte formandskab siden 1959 har været behersket af en støt antigaullistisk politisk orientering[3]).

Men senatets forretningsgang og dets beføjelser vedrørende lovgivning og finanspolitik er indrettet således, at senatets modstand i praksis kun kan få virkning, når den er i overensstemmelse med regeringen.

Nationalforsamlingen vil altid kunne få det sidste ord og gennemføre enhver lovgivning, som senatet har afvist.

Senatet har i de Gaulles og de hidtidige regeringers øjne aldrig været andet og mere end højst en irriterende faktor. Men det står på de Gaulles program at gennemføre en reform af senatet.

VALGLOVEN

Der er grund til at hæfte sig ved valgloven af *13. oktober 1958* vedrørende valg til Nationalforsamlingen, der med hjemmel i forfatningens artikel 25 blev skabt af regeringen ved en såkaldt »loi organique«; den genindførte i princippet valgmåden fra før 1940 (»scrutin uninominal majoritaire à deux tours«). Ved valget afgiver man sin stemme på en person – ikke på en liste, som under den fjerde republik. Hvor en kandidat opnår det absolutte flertal ved den første stemmeafgivning, er han valgt som kredsens deputerede til Nationalforsamlingen. Får ingen af de opstillede kandidater absolut flertal, afholdes der en anden afstemning ugen efter, hvor den af kandidaterne, der opnår det største antal stemmer, er valgt. I anden omgang kan ikke deltage kandidater, som i første omgang fik under 5 % af samtlige afgivne stemmer. I 1958 måtte der afholdes to afstemninger i 91 % af kredsene, medens det i 1962 blev nødvendigt med en anden omgang (scrutin ballotage) i godt 80 % af valgkredsene (arrondissement).

Der hersker en del uenighed om konsekvenserne, deres art og styrke, af denne valgmåde. De fleste teoretikere synes dog at mene, at den favoriserer det parti, som i forvejen er det fremherskende. Argumentationen er,

[3]) Resultatet af senatsvalget den 26. april 1959: Kommunisterne 14 mandater (÷ 2), diverse venstregrupper 1 (+ 1), socialister 48 (÷ 3), radikale 51 (+ 4), M. R. P. 29 (+ 8), U. N. R. 27 (÷ 2), moderate (centrum og højregrupper) 85 (+ 5). – 84 % af de afgåede senatorer genvalgtes; mellem de 85 nyvalgte senatorer var 35 tidligere medlemmer af Nationalforsamlingen, hvoraf de 29 var faldet ved valget i november 1958.

at vælgerne i de kredse, hvor ingen af kandidaterne opnår absolut flertal i første omgang – og det vil altså sige i langt de fleste – i anden omgang vil tendere mod at overføre flere stemmer på første omgangs stærkeste kandidat. Systemet skulle med andre ord næsten automatisk sikre første omgangs relative vinder valget i anden.

Mulighederne for *koalitionsdannelser* mellem første og anden omgang gør dog denne – og andre – teorier usikre. F. eks. har det vist sig, at i nogle kredse, hvor en kommunist var blevet topkandidat i første omgang uden at opnå det absolutte fletral, isoleredes han i anden omgang af en ikke-kommunistisk koalition af f. eks. gaullister, folkerepublikanere og uafhængige, hvis fælleskandidat så blev valgt.

Netop koalitionerne, valgforbundene, der opstår efter en vurdering af stemmefordelingen i første omgang, og som praktiseres af alle partierne, er medvirkende til at skabe betydelig spænding, men også betydelig forvirring, omkring de franske valg.

Hvordan man end skal vurdere teorierne omkring valglovens betydning for udfaldet af valget – og i den forbindelse må man huske at skelne mellem *partiernes aftaler og vælgernes adfærd på valgdagen* – så synes udfaldene af afstemningerne under den femte republik at bekræfte tesen om den gældende valglovs begunstigelse af det dominerende parti.

Jævnføring med Senatet, hvor en anden valglov gælder og hvor den politiske sammensætning er en anden, behøver ikke være et direkte bevis på tesens gyldighed.

DE GAULLES DILEMMA

Ligesom situationen i Algier lå bag magtskiftet i 1958, kom den også til at farve udviklingen i fransk indenrigspolitik i republikkens første år.

For hver måned, man nærmede sig en løsning på Algierproblemet – og med løsning menes her algiersk selvbestemmelse, således som de Gaulle nævnte dette princip i sin tale den 16. september 1959 – voksede for de Gaulle det dilemma, der fra begyndelsen havde været indpodet i betingelserne omkring hans magtovertagelse: jo hurtigere han fik bragt fred i Algier, jo hurtigere ville han sandsynligvis miste støtten fra alle partier undtagen det gaullistiske og dermed måske også befolkningens. Selv om han ikke som præsident, valgt for en syvårig periode, kunne afsættes, ville et antigaullistisk flertal i Nationalforsamlingen være højst ubehageligt for de Gaulle. Landet ville blive låst fast i en håbløs krise mellem folkerepræsentationen og præsidenten.

På den anden side: trak det for længe ud med en afgørelse i Algier, ville manglen på resultater i dette nationale hovedproblem tilsvarende kunne danne grundlag for en negativ vurdering af generalen.

For de Gaulle var opgaven i disse fire første år af den femte republiks historie ret delikat – forudsat, at han ville bevare magten. Og det ville han.

DE GAULLES UDVIKLING

Efterhånden som de Gaulles første præsidentperiode er ved at rinde ud, bestyrkes indtrykket af en mand, der efter et indledende skøn på et forholdsvis tidligt tidspunkt, og i hvert fald fra 1959, havde besluttet sig til at forandre vilkårene for det politiske liv i Frankrig til bunds og efter en endog meget langsigtet plan.

Georges *Vedel* har forsøgt at skildre de tidligste faser af de Gaulles virke og udviklingen af hans egen forståelse af præsidentembedet [4]).

De Gaulles hovedopgave i 1958 var Algier, instrumentet forfatningen af 4. oktober. De første ni måneder som præsident (januar-september 1959) holdt de Gaulle sig til rollen som *mægler* (arbitre), hævet over den politiske hverdag, rede til at gribe ind og forlige parterne på den politiske slagmark – det vil sige tvinge dem til at indordne sig under hans beslutning. At Debré var regeringens leder skulle også i praksis betyde, at han var den politiske leder; forfatningens artikel 20 og 21 (jfr. side 332) var i anvendelse.

Den påstand er måske rigtig, at de Gaulle i denne første periode oprigtigt troede, at hans magtovertagelse, hans navn alene, ville være tilstrækkeligt til at pacificere algiererne og gøre det tillokkende for dem at forblive under Frankrig. Måske gør man hermed generalens naivitet og hans ukendskab til de reelle forhold i Algier for stor.

I denne periode skete intet afgørende i Algierspørgsmålet. Derimod en del inden for den normale politiske virksomhed i Frankrig; ændringer og forbedringer i administrationen, social og økonomisk lovgivning; på det sidste område arbejdede man i 1959 videre på det grundlag, der var skabt under de Gaulles provisoriske regering i 1958, hvor en mængde reformarbejde blev påbegyndt i form af dekreter.

Denne første periode fik en ende den 16. september 1959. De Gaulles tale, hvor Algiers selvbestemmelse for første gang blev nævnt som en mulig udgang på krigen, var blandt andet udtryk for at »mægleren« i præsidenten var veget for den politiske beslutningstager og strateg i funktion. Imidlertid: i den konkrete Algierpolitik intet nyt.

Først under indtryk af den europæiske befolknings opstand og barrikaderne i Algier for et fransk Algier (januar 1960) overtog præsidenten den direkte kommando med sagerne. Fra nu af gjaldt i alle politiske spørgsmål, om det var Algier, udenrigspolitikken eller indenrigspolitikken, for bestandig to grundsætninger for de Gaulle: at regere eller ikke regere/at handle på alle områder eller på ingen.

På et eller andet tidspunkt i 1959 må de Gaulle i følge denne udlæg-

[4]) *Georges Vedel.* Vers le régime présidentiel? Revue Française de Science Politique, Volume XIV, no. 1, Février 1964. Professor Vedel har i en samtale i efteråret 1964 med forf. uddybet sin opfattelse af de Gaulles udvikling.

ning have indset, *at* det algierske problem var mere kompliceret end som så, *at* løsningen i sidste ende måtte blive Algiers selvstændighed – måske under en eller anden form for samarbejde med Frankrig, og endelig *at* ledelsen af den franske politik i sin helhed krævede hans fulde *deltagelse*, ikke blot hans tilstedeværelse som øverste figur.

KRISEN SKÆRPES, POLITISK DELING

I den femte republiks første regeringer havde ikke kun gaullister sæde. Man må erindre, at de, som partiet UNR, stiftet få uger før valget i november 1958, dengang kun opfattedes som et blandt mange partier. Den konservative Antoine Pinay, CNI (Centre national des Indépendants), Frankrigs konseilspræsident i 1952, beklædte posten som finansminister, indtil han i januar 1960 udtrådte i protest mod den økonomiske politik. Socialisten Guy Mollet var i 1958 medlem af regeringen, og flere folkerepublikanere (MRP, Mouvement républicain du peuple), deriblandt Pierre Pflimlin, den fjerde republiks sidste konseilspræsident, figurerede ligeledes på ministerlisten.

Det er værd at bemærke, at de egentlige hovedpersoner fra majdagene 1958 ikke modtog nogen opfordring til at træde ind i regeringen. Det gælder f. eks. Georges Bidault og general Massu; dog fik Jacques Soustelle i juli 1958 posten som informationsminister, men blev ved regeringsomdannelsen i januar 1959 forflyttet til det politisk ørkesløse hverv som minister for Sahara. Han gled helt ud i februar 1960.

Soustelle kan tages som repræsentant for den fløj af politikere, der oprindelig støttede de Gaulle i tillid til at han ville bevare et fransk Algier. En forventning, der allerede havde ligget bag maj-revolten i 1958, men som de Gaulle på intet tidspunkt efter magtskiftet selv havde givet utvetydig anledning til at nære. Netop den gradvise tydeliggørelse af de Gaulles hensigt om at styre mod et algiersk Algier fik en del gaullister til i oktober 1959 at forlade UNR-gruppen i Nationalforsamlingen og slutte sig til den af Bidault ledede Rassemblement pour l'Algérie française. Denne sammenslutning blev en af spirene til den yderliggående højreopposition mod de Gaulle, der nu i ham kun så en forræderisk general, der i 1940 af Vichyregeringen blev dømt til døden in absentia, og som altså nu ville prisgive en del af det franske territorium. Tendensen førte lige ind i den virksomhed, OAS (Organisation de l'armée secrete) senere udøvede. For Bidault førte den helt til Brasilien.

MAGTENS KONCENTRATION

Det vil føre for vidt at redegøre for hele Algierproblemets udvikling, selv om alle væsentlige politiske begivenheder i Frankrig før 1962 – i øvrigt

også de udenrigspolitiske – kun til bunds begribes, når de ses i snæver sammenhæng med den algierske politik og udviklingen i Nordafrika.

Vi vil nøjes med at pege på visse af de ændrede vilkår for magtudøvelsen, der direkte foranledigedes af Algierproblemet.

Den 2. februar 1960 besluttede parlamentet i et ekstraordinært møde og i overensstemmelse med artikel 38 i forfatningen at overdrage regeringen særbeføjelser i et år til at handle i lovgivningsanliggender uden Nationalforsamlingens ellers påkrævede forudgående approbation – dog med undtagelse af lovforslag vedrørende finanserne og forfatningen, hvor den normale procedure fortsat skulle gælde. Beslutningen udsprang direkte af den ovenfor omtalte uro i Algier måneden før, og den kan betragtes som en forløber på regerings- og parlamentsplanet for de Gaulles anvendelse af artikel 16 (jfr. side 332) fra den 23. april til den 30. september 1961. Iværksættelsen af artikel 16 motiveredes med det putschforsøg, generalerne Salan, Challe, Zeller og Jouhaux satte i gang den 21. april og som den 26. april brød sammen. Oprøret skete i protest mod regeringens Algierpolitik, således som den især var kommet til udtryk i begyndelsen af 1961: udnævnelsen af Louis Joxe til minister for Algier i januar, folkeafstemningen *den 8. april,* hvor vælgerne skulle tage stilling til et algiersk Algier som princippet i Frankrigs politik – et princip, hvis praktiske udførelse netop var genstand for forhandlinger i den første uge af april mellem regeringen og FLN i Evian.

Ved regeringens ekstraordinære fuldmagter i 1960 og særlig ved de Gaulles praktisering af artikel 16 i 1961 var der tale om en langvarig *magtkoncentration,* som uden omsvøb demonstrerede tendensen i styret og dermed også parlamentets svækkede kontrolmulighed under den femte republik[5]).

Selv om artikel 16 blev sat ud af kraft igen – efter nogles mening urimeligt længe efter at den egentlige fare for borgerkrig var drevet over – havde partierne og det franske folk fået rigelig lejlighed til at gøre sig klart, hvad det egentlig var, de godkendte i 1958.

---

[5]) Den 12. september 1961 afviste Nationalforsamlingens formand at sætte socialisternes mistillidsforslag under afstemning med en henvisning til de ekstraordinære tilstande og artikel 16.s ikraftværen. – *Reglerne for mistillidsafstemninger* (forfatningens artikel 49) indskrænker i øvrigt mulighederne for at vælte en regering sammenlignet med forholdene under den fjerde republik. Et mistillidsforslag skal indleveres skriftligt og være underskrevet af mindst 10 % af Nationalforsamlingens medlemmer. Afstemningen om forslaget kan tidligst finde sted 48 timer efter indleveringen. Ved stemmetællingen *opregnes kun de stemmer, der afgives for forslaget,* hvis vedtagelse fordrer over halvdelen af stemmerne. Hvis forslaget falder, kan forslagsstillerne *ikke fremsætte noget nyt mistillidsforslag før næste samling.* Premierministeren kan forlange tillid i forbindelse med et af regeringen fremsat forslag; den betragtes som givet, med mindre der inden 24 timer indgives et mistillidsforslag efter de ovennævnte regler. – Senatet kan ikke vedtage mistillid til regeringen.

Hos nogle fæstnede det indtryk sig, at disse vilkår måtte man snarest skaffe sig af med igen. For andre blev det en understregning, ikke blot af den folkevalgte repræsentations magtesløshed, men også af dens faktiske undværlighed.

På længere sigt blev konsekvensen af »artikel 16-diktaturet«, at styret i højere grad end tidligere grundede sig på en lydig stab af embedsmænd og teknikere, samtidig med at den politiske ledelse af Frankrig løsnedes mere og mere fra de traditionelle politiske kræfters indflydelse (parlament, presse, fagforeninger), ja, i vid udstrækning også fra den offentlige menings interesse.

Gaullismen begyndte at blive et reelt begreb, der dækkede over en delvis afpolitiseret, isoleret og upåvirkelig driftsledelse.

DIREKTE KONTAKT

Men de Gaulle havde intet imod at lægge afstand mellem sig og »de traditionelle politiske kræfter«. Derimod ville han nødig isoleres fra folket. Et hovedpunkt i hans politiske filosofi er værdien af den *direkte kontakt* mellem magtens forvalter og magtens kilde, det suveræne folk. Melleminstanserne (les intermédiaires), det vil i første række sige de politiske partier, har efter hans mening i rigeligt omfang bevist deres egen overflødighed ved manglende evne til effektivt at formidle og udføre folkets virkelige ønsker og behov. Fortidens partier (les partis de jadis) tilhører fortiden og kun den.

FIRE FOLKEAFSTEMNINGER

De Gaulles vigtigste middel til at etablere direkte kontakt er – foruden rundrejserne og fjernsynet – anvendelsen af referendum. Fire gange i alt har der været afholdt folkeafstemning. At der rent forfatningsteknisk ikke tilkommer præsidenten noget initiativ til at lade et lovforslag gå til folkeafstemning har de Gaulle set stort på.

Foruden forfatningsafstemningen den *28. september 1958* og den allerede nævnte afstemning om selvbestemmelsesprincippet for Algier den *8. januar 1961* plus endnu et Algierreferendum den *8. april 1962*, vedrørende Evianaftalerne af 19. marts om våbenhvile og Algiers overgang til uafhængighed, afholdtes der den *28. oktober 1962* en folkeafstemning, den hidtil sidste. Ved denne lejlighed godkendtes forslaget om en forfatningsændring, hvorefter valget af republikkens præsident skulle være almindeligt og direkte (suffrage universel) og ikke som hidtil foregå indirekte ved et »notabelt« valgkollegium bestående af begge kamres medlemmer + repræsentanter for de kommunale og departementale råd.

TAVLE III

Folkeafstemningen 8. januar 1961.

		% af stemmeberettigede	% af afgivne stemmer
Stemmeberettigede	27.184.408	100	
Afgivne stemmer	20.791.246		
Stemmer ikke	6.393.162	23,5	
Blanke, ugyldige	594.699	2,1	
Ja	15.200.073	55,9	75,2
Nej	4.996.474	18,3	24,7

(Vælgerne skulle tage stilling til princippet Algiers selvbestemmelse. – En sammenligning af resultaterne fra denne afstemning og folkeafstemningen om forfatningen 28. september 1958 viser flg. udvikling: gruppen stemmer ikke steg fra 15,06 % til 23,51 % = 8,45 %; blanke, ugyldige: fra 1,14 % til 2,18 % = 1,04 % stigning; *ja* faldt fra 66,41 % til 55,91 % = 10,50 %; *nej* steg fra 17,38 % til 18,37 % = 0.99 %).

(Goguel & Grosser. La Politique en France og L'Année politique 1961).

TAVLE IV

Folkeafstemningen 8. april 1962.

		% af stemmeberettigede	% af afgivne stemmer
Stemmeberettigede	26.991.743	100	
Afgivne stemmer	20.401.906		
Stemmer ikke	6.589.837	24,4	
Blanke, ugyldige	1.098.238	4	
Ja	17.508.607	64,8	90,6
Nej	1.795.061	6,6	9,3

(Vælgerne skulle tage stilling til de nyligt indgåede aftaler i Evian, der gav Algier selvstændighed; desuden delegerede vælgerne ved deres stemmeafgivning magten til at føre disse aftaler ud i livet til regeringen. – Det »massive« ja skyldes blandt andet, at det kommunistiske parti denne gang anbefalede sine vælgere at stemme ja; nej'erne repræsenterer især yderliggående højregrupper, der på den ene eller anden måde kæmpede for et »Algérie française«).

(Goguel & Grosser. La Politique en France og L'Année politique 1962).

Men med denne vigtige folkeafstemning er vi midt i en længere række af begivenheder i året 1962, det år, der på mange måder danner skel i den femte republiks historie, og som det bliver nødvendigt at skildre i sammenhæng.

1962. MORALSK OG SOCIAL KRISE

Jo nærmere afslutningen på krigen i Algier kom, jo mere bredte der sig i selve Frankrig en uro og ophidselse, som hidrørte dels fra en *moralsk krise*, dels fra *social utilfredshed*.

Den moralske krises natur og egentlige årsager lader sig ikke beskrive kort. Dens rod lå antagelig først og fremmest i de forskellige reaktioner på begivenhederne i Algier. Hæren følte sig svigtet af regeringen og de civile myndigheder og forledtes til oprørsk virksomhed, hvis farligste udløber blev OAS's terror. Fra den modsatte fløj af den bevidste opinion rettedes

en hård kritik mod regeringens fortsatte krig og mod metoderne i Algier. De 121's manifest i september 1960 med Jean-Paul Sartre i spidsen krævede blandt andet ret for enhver fransk borger til at nægte at udføre sin værnepligt i Algier.

Den moralske krise gik dybt i den franske befolkning, hvor næsten alle familier var direkte og personligt berørt af Algierkrigen.

En af følgerne blev en stadig stærkere tendens i samfundets forskellige sociale grupper til at give økonomisk, social og politisk utilfredshed og krav udtryk i »*direkte aktioner*« – strejker, demonstrationer og enhver tænkelig form for protest. En »esprit frondeur« bredte sig.

Paradoksalt nok kan man heri se et principielt sammenfald med en af styrets bærende ideer: magten næres af den direkte kontakt med folket! Samfundsgrupperne, f. eks. kartoffelbønderne i Bretagne og minearbejderne i Nordfrankrig, demonstrerede gennem deres »direkte aktioner« vendt mod regeringen netop en af denne regerings hovedteser. Set fra en lidt anden synsvinkel kan man sige, at de Gaulle ved sin systematiske tilsidesætning af »melleminstanserne« i det politiske liv selv havde været med til at fjerne en stødpude, der måske kunne have gjort sammenstødet mellem de utilfredse samfundsgrupper og regeringen mindre voldsomme.

Men nu var altså præsidenten – efter eget ønske – på én gang opinionens repræsentant og dens skydeskive. Samfundets traditionelle politiske kanaler, der snart længe ikke havde haft noget afløb, fik efterhånden heller intet tilført.

Det store spørgsmål for de Gaulle ved begyndelsen af 1962 var dette: kunne han efter – måske ligefrem på trods af – fuldendelsen af sin hovedopgave: afslutningen på krigen i Algier og dertil elimineringen af OAS-truslen, regne med det franske folks tilslutning til en *videreførelse* af det politiske lederskab? Var ubetydeliggørelsen af de politiske partier i systemet og i vælgernes øjne lykkedes så vidt, at et frafald af de partier, der hidtil havde støttet ham, ingen særlige følger fik blandt vælgerne.

POMPIDOU. LINIERNE TRÆKKES OP

Et bekymret gaullistparti rådede i april 1962 de Gaulle til at opløse nationalforsamlingen og udskrive valg umiddelbart efter folkeafstemningen den 8. april om Evianaftalerne for at drage nytte af den gunstige indstilling efter afslutningen på Algierkrigen. Men de Gaulle havde andre planer. I første omgang nøjedes han med at udskifte sin premierminister. Michel Debré blev kasseret, og den *15. april 1962* udnævntes de Gaulles gode ven og økonomiske rådgiver, den lyrikkyndige finansmand og politiske novice Georges Pompidou. Han kom snart i modvind. Den 16. juni forlod de fem ministre fra MRP, deriblandt Pflimlin, regeringen, angiveligt i pro-

test mod Europa-politikken. Den 13. i næste måned udvandrede op mod 300 deputerede fra Nationalforsamlingen som en protest mod at formanden forhindrede en afstemning om regeringens europæiske og atlantiske politik. Den 10. august fik et mistillidsforslag til regeringen Pompidou på spørgsmålet om atompolitikken 206 stemmer, det vil sige 35 mindre end det antal, der var nødvendigt for at vælte regeringen.

Det, der var ved at ske, var, at linierne i fransk politik efter den lange nedfrysningsperiode under Algierkrigen, hvor mønsteret var delvis udvisket, blev trukket skarpere op i modsætningen mellem det gaullistiske styre og oppositionen. Den sidstnævntes eneste samlingsmærke var den negative holdning til de herskende tilstande.

PRÆSIDENTVALGMÅDEN

Fra maj til august 1962 blev der fire gange forsøgt attentat mod de Gaulles liv, sidst – og alvorligst – ved Petit-Clamart.

Både for de Gaulle selv og for hans modstandere aktualiserede disse attentater spørgsmålet om, hvem der kunne blive de Gaulles efterfølger og hvordan. For de Gaulle var der ingen tvivl om, at et vellykket attentat på ham ville betyde kaos; ingen præsidentkandidat ville kunne regne med valgkollegiets udelte støtte.

Tanken om at lade afholde en folkeafstemning på spørgsmålet om en forfatningsrevision vedrørende valget af republikkens præsident havde ligget i luften siden begyndelsen af året. Det var senatsformanden Gaston Monnerville, der ved sin meget hårde kritik af disse planer gav startsignalet til oppositionens protester. Han anså fremgangsmåden for at være en krænkelse af forfatningen [6]).

Men de Gaulle havde taget sin beslutning. I september lod han meddele, at der ville blive afholdt referendum, hvor vælgerne skulle afgøre, om præsidenten for fremtiden skulle vælges ved direkte valg. Motivet var det dobbelte: at sikre valget af sin efterfølger engang og øge sin egen magt, medens han havde den.

Partiernes dilemma overfor denne forfatningsrevision var uløseligt: godkendte de ændringen, ville de – ikke blot under de Gaulle, men også efter ham – stå overfor en uhyre stærk leder, udrustet med både et folkeligt mandat og omfattende forfatningsmæssige beføjelser; afviste de forfatningsændringen (det var, hvad de valgte at gøre) sikrede de sig selv en ugunstig position i den kommende kampagne, nemlig den rent negative at nægte vælgerne retten til selv at udpege deres præsident.

[6]) Monnerville–de Gaulle »fejden« er et sørgmuntert kapitel for sig. Senatsformanden har nu i tre år været »persona non grata« i Elysée palæet.

REGERINGENS FALD

Oppositionens hovedargument var, at de Gaulle ved at sende lovforslaget direkte til folkeafstemning udenom parlamentet, gjorde sig skyldig i forfatningsbrud. Dette var den væsentligste motivering bag det mistillidsforslag til regeringen Pompidou, der blev vedtaget i Nationalforsamlingen den 5. *oktober 1962* med 280 stemmer.

De Gaulle gjorde tilsyneladende, hvad han kunne for at få partierne til at modarbejde ham. Det var højt spil. Ved at sende forslaget direkte til folkeafstemning overtrådte han klart forfatningens artikel 89 om fremgangsmåden ved forfatningsrevisioner; ingen jurist var i stand til at forsvare handlingen, som da også fordømtes af Conseil d'État (øverste administrative retsinstans) og uofficielt af det mere medgørlige Conseil constitutionelle. De Gaulle ønskede for enhver pris at tvinge partierne i opposition, så hans forventede sejr ved folkeafstemningen samtidig kunne blive et nederlag for partierne, repræsentanterne for »den gamle orden«.

Vedtagelsen af mistillidsforslaget og regeringens afgang kom ham, hvis denne fortolkning af de Gaulles taktik holder stik, i virkeligheden meget tilpas. Oppositionen var på en måde gået i fælden ved selv at fremtvinge en opløsning af Nationalforsamlingen og, et halvt års tid før perioden var udløbet, et valg, som de Gaulle nok ville vide at knytte sammen med folkeafstemningen for at drage den fordel heraf, som dette kunne indebære for ham. Beregningen var, at processen fra 1958 ville gentage sig, således at den tillid til de Gaulle personligt, som igen forventedes udtalt ved folkeafstemningen, helt eller delvis ville kunne overføres på de gaullistiske kandidater ved valget.

Oppositionspartiernes beregning gik omvendt ud på, at de Gaulle ville vinde – omend knebent – ved folkeafstemningen, men at de så ville få revanche ved valget til Nationalforsamlingen.

RESULTATERNE AF REFERENDUM OG VALG

Folkeafstemningen den 28. oktober 1962 blev ikke den store succes for de Gaulle. Så vidt var oppositionens beregning korrekt. Med Le Monde's ord var de Gaulle hverken sejrherre eller besejret. For første gang opnåede han under halvdelen af de stemmeberettigedes stemmer, men dog lidt over 3/5 af de afgivne stemmer.

I en fjernsynstale umiddelbart forud for afstemningsdagen udtalte de Gaulle, at han ville betragte et svagt eller usikkert flertal som et utilstrækkeligt grundlag for sin forbliven på posten som republikkens præsident. Men skønt flertallet – i hvert fald i forhold til de tidligere folkeafstemninger – måtte siges at være »svagt og usikkert«, vendte de Gaulle, efter 24 timers betænkningstid i Colombey-les-deux-Eglises, den 30. september tilbage til Elyséepalæet.

TAVLE V

Folkeafstemningen 28. oktober 1962.

		% af stemmeberettigede	% af afgivne stemmer
Stemmeberettigede	27.582.113	100	
Afgivne stemmer	21.301.816		
Stemmer ikke	6.280.297	22,7	
Blanke, ygyldige	559.758	2	
Ja	12.809.363	46,4	61,7
Nej	7.932.695	28,7	38,2

(Vælgerne skulle tage stilling til de Gaulles forslag om en forfatningsrevision, der ændrede valgmåden ved valg af præsident fra indirekte til direkte valg).

(Goguel & Grosser. La Politique en France).

Valget til Nationalforsamlingen fandt sted den *18. og 25. november 1962*. Resultatet var overraskende for de fleste, og i al fald for de ikke-gaullistiske partier. Anden del af oppositionens beregning holdt ikke stik. Gaullisterne, det vil sige UNR-UDT (Union démocratique du travail) plus de kandidater, der var opstillet under etiketten Association pour la Ve République, fik en sikker sejr. For første gang i historien havde en regering et nogenlunde homogent flertal bag sig i Nationalforsamlingen. Flertallet i 1958-nationalforsamlingen var heterogent, idet det foruden gaullister også omfattede politikere fra MRP, de radikale, uafhængige og moderate og endog socialister, medens altså 1962-flertallet udelukkende bestod af gaullister og gaulliserende.

TAVLE VI A

Valg til Nationalforsamlingen 1962.

(1. og 2. omgang 18. og 25. november 1962)

	1. omgang	%	2. omgang	%
PC (kommunister)	3.992.431	21,8	3.243.041	21,3
Yderste venstre (PSU)	449.743	2,4	183.844	1,2
S. F. I. O. (soc.)	2.319.662	12,6	2.304.330	15,2
Radikale	679.912	3,7	635.712	4,2
Centre gauche	705.186	3,8	432.389	2,8
U. N. R.	5.847.403	31,9	6.165.929	40,5
M. R. P.	1.635.452	8,9	806.908	5,3
Indépendants	798.092	4,4	241.853	1,6
CNI	1.660.896	9,1	1.125.988	7,4
Centre républicain	81.627	0,5	51.164	0,4

(U. N. R. fik største fremgang mellem 1. og 2. omgang på bekostning af højrepartierne (Indépendants, CNI = Centre national des Indépendants, Centre républicain) og folkerepublikanerne (M. R. P.); socialisterne gik ligeledes tilbage mellem omgangene, men forholdsvis lidt. – Partiernes tab og gevinst af mandater: PC +31, PSU +2, S. F. I. O. +24, radikale og centre gauche +1, U. N. R.-U. D. T. (gaullister) +64, M. R. P. +20, Républicans indépendants +8, Indépendants/CNI +78, Centre républicain +2, Yderste højre +12).

(L'Année politique 1962).

TAVLE VI B

Nationalforsamlingens sammensætning efter valget 18. og 25. november 1962.

Den kommunistiske gruppe	41	41
Den socialistiske gruppe	64	66
beslægtede	2	
Gruppen Rassemblement démocratique	35	39
beslægtede	4	
Gruppen Centre démocratique	51	55
beslægtede	4	
U. N. R. – U. D. T. gruppen	216	233
beslægtede	17	
Gruppen Républicains indépendants	32	35
beslægtede	3	
Medlemmer udenfor grupperne	13	

(Rassemblement démocratique samler de radikale og enkelte andre. Centre démocratique består af M. R. P., Indépendants og enkelte andre centrum-højre politikere. U. D. T. = Union démocratique du travail (»venstre-gaullister«). – Om gruppebetegnelser og partinavne jf. bemærkning til tavlen over sammensætningen af Nationalforsamlingen 1958, tavle II B).

Det blev således de Gaulles beregning, der holdt. Selv om hverken folkeafstemning eller valgresultat i november 1962 kunne stå mål med den eksempelløse succes i september 1958, var sejren dog tydelig.

For højrepartierne blev valget en katastrofe. Venstrepartierne noterede en pæn fremgang. De Gaulles modstandere på højrefløjen led i 1962 den samme skæbne som modstanderne på venstrefløjen i 1958.

KONSOLIDERING

1962 blev således et konsolideringens år for de Gaulle. Algier-krigen blev bragt til ophør. Forfatningsrevisionen om præsidentvalgmåden blev gennemført. Regeringen Pompidou red stormene af og vendte tilbage efter novembervalget til en hidtil uhørt stærk position. Den femte republiks eksistensberettigelse var ikke længere at føre nationen gennem en hård national krise med alvorlige internationale perspektiver. Fra at være *omstændighedernes republik* var den slet og ret blevet *republik*.

Men samtidig betød 1962, at tilværelsen blev endnu trangere for oppositionen. Dens kritik kan formuleres i tre punkter: styrets mangel på respekt for mindretallet; manglen på en virkelig dialog mellem styre og opposition; identifikationen af regering og stat. Oppositionens svaghed var stor. Den vidste, hvad den *ikke* ville, men søgte desperat efter, hvad den ville.

For regeringen betød begivenhederne i efteråret 1962, at den kunne samle sin opmærksomhed om den økonomiske udvikling (planen; produktionen, inflationsbekæmpelsen, egnsudviklingen, problemerne i forbindelse med befolkningsvæksten osv.). De Gaulle kunne hellige sig sine yndlingsemner: forsvar og udenrigspolitik. Og befolkningen? Tilsyneladende overgav den sig uhæmmet i den fuldstændige politiske apati.

MOD DET KOMMENDE PRÆSIDENTVALG

Hvad det politiske system angår, bød årene 1963 og 1964 ikke på opsigtsvækkende begivenheder. Udviklingen – i det mindste i 1964 – har mere eller mindre haft et præg af *optakt* til de store begivenheder i år: de kommunale valg i marts, senatsvalget i forsommeren og endelig præsidentvalget, som efter forfatningens bestemmelser skal finde sted til december.

NY KOMMUNAL VALGLOV

Ændringerne i den kommunale valglov i *maj 1964* blev udelukkende diskuteret i lyset af præsidentvalget. De blev vedtaget i Nationalforsamlingen med 254 stemmer mod 201 og indfører for kommuner med over 30.000 indbyggere flertalsvalg i to omgange, men med blokerede lister mellem første og anden stemmeafgivning; der vil altså kun være mulighed for koalitionsdannelser forud for første omgang. Den liste eller det parti, der opnår flest stemmer, besætter alle pladserne i byens eller kommunens råd, herunder naturligvis borgmesterposten.

Regeringens argument for at fremsætte forslaget var ønsket om at fremkalde en forenkling og dermed større effektivitet i den lokale administration.

Oppositionen betragter med en vis ret loven som et led i en generel taktik, der går ud på at få fordelt kandidaterne i to blokke, hvoraf den ene bekvemt kan kaldes kommunistisk, fordi PCF uvægerligt vil stå i den afdeling, medens den anden vil være den gaullistiske. Mere specielt betragtes denne valglov for kommunerne som et snedigt forsøg på at tilføje den socialistiske borgmester Gaston Defferre, præsidentkandidaten, et nederlag i hans egen by, Marseille, hvilket formodes at ville svække ham på det nationale plan i decemberopgøret. Et samarbejde mellem socialister og kommunister i Marseille er problematisk. Defferres borgmestermandat hviler i øjeblikket blandt andet på støtte fra konservative antikommunistiske stemmer.

GAULLISMENS RØDDER

Som en foreløbig afslutning på denne fremstilling af den femte republiks første syv år skal nævnes en af de mere solide teorier om den gaullistiske *styreforms* rødder i den nyere franske historie[7]).

I de historiske parallellers land fremfor noget har gaullismen været jævnført med flere forskellige af det 19. århundredes -ismer (orléanisme, bonapartisme eller neo-bonapartisme, boulangisme), når det da ikke ligefrem er blevet anset for rammende at gå helt tilbage til 1600-tallets stats-

[7]) David Thomson. Democracy in France since 1870. 4. udg. London 1964, kapitel VIII, side 274 ff.

indretning. De fleste af den slags historiske paralleller hviler på en overfortolkning af styrets og den styrendes ydre form. De giver i bedste fald anledning til vittige karikaturtegninger, men til nogen egentlig forståelse af de nuværende forhold bidrager de sjældent.

Thomson finder forudsætningerne for gaullismen som den stod frem i 1958 i to af det republikanske Frankrigs traditioner. En højre-centrumstradition for fænomenet *den provisoriske præsident* og en venstre-revolutionær tradition for *det republikanske diktatur* på feltråbet: »republikken er i fare!«

Som prototyper på den første tradition nævnes Thiers i 1871, Pétain i 1940 og de Gaulle selv fra 1944 til 1946. På den anden traditionslinie – den »jacobinske« – finder han Gambetta i 1870, Clemenceau i 1917 og i en lidt bredere forstand filosofien bag modstandsbevægelsen 1940–44.

Interessant er Thomsons påpegning af en vidtgående overensstemmelse mellem Pétains forfatningsudkast fra 1943 og de Gaulles Bayeux-tale den 16. juni 1946, der som tidligere nævnt er en direkte forudsætning for den femte republiks forfatning. At de Gaulle selv føler sig i overensstemmelse med sider af Pétain kan man – hvor paradoksalt det umiddelbart forekommer – næppe betvivle.

At han samtidig som krigshelt og national befrielsesskikkelse føler sig på linie med Clemenceau vidner blandt andet de Gaulles memoirer om. Et sted fortæller han, hvordan hans tanker under marchen op ad Champs-Elysées i august 1944 kredsede om denne store nationale figur fra den første verdenskrig.

De historiske paralleller i forbindelse med begrebet gaullismen som styreform er som sagt utallige. Noget rigtigt er der til syvende og sidst i dem alle. Men netop derved forringes deres værdi som nøgler til den femte republiks egenart. Thomson har dog utvivlsomt peget på noget væsentligt.

Kun med stærke moderationer kan det foranstående kaldes en fremstilling af den femte republiks første syv år. Dels har kun et lille udsnit af Frankrigs udvikling, den rent politiske, været berørt – og dette kun pletvis. Dels har inden for dette afgrænsede område stoffet fået en slagside i retning af *magtens* og *magthavernes* art og udvikling.

Det sidste skulle rette sig i det følgende afsnit, hvor den meget omtalte politiske regruppering, oppositionens problem, begreberne højre og venstre, forskellige opfattelser af præsidentembedets udvikling m. m. vil blive omtalt.